

ІСМАЙЛОВ К. Ю.

Одеський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри кібербезпеки та інформаційного забезпечення,
кандидат юридичних наук, майор поліції

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА І ЗАКОНОДАВСТВА

Довгий час в традиції вітчизняної юриспруденції було звичним та стиглим твердження про відсутність в джерельній основі національного права і законодавства прецедентів і тим більш у вигляді судових рішень. Однак формування в 1996-1997 рр. в механізмі держави такої нової для України структури як Конституційний Суд України, та приєднання України до цілої низки європейських хартій та угод призвело до суттєвої зміни правових реалій.

Спочатку правового роз'яснення на предмет конституційності перебували тільки окремі інформаційно-правові акти як, наприклад, закону «Про інформацію», а точніше окремі його статті. Так, при розгляді справи Устименка [1], що більш 7 років кочувала по судових інстанціях КСУ прийняв рішення де в одному з його пунктів визначив: «У ст. 48 закону «Про інформацію» визначальними є норми, сформульовані у ч. 1 цієї статті, які передбачають оскарження встановлених законом «Про інформацію» протиправних діянь, вчинених органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами, а також політичними партіями, іншими об'єднаннями громадян, засобами масової інформації, державними організаціями, які є юридичними особами, та окремими громадянами, до органів вищого рівня або до суду, тобто за вибором того, хто подає скаргу. Ч. 2 ст. 48 закону «Про інформацію» лише встановлює порядок оскарження протиправних дій посадових осіб у разі звернення до органів вищого рівня, а частина третя цієї статті акцентує на тому, що оскарження, подане до органів вищого рівня, не є перешкодою для подальшого звернення громадянина чи юридичної особи до суду. Ч. 3 у контексті всієї ст. 48 закону «Про інформацію» не можна розуміти як вимогу обов'язкового оскарження протиправних дій посадових осіб спочатку до органів вищого рівня, а потім – до суду. Безпосереднє звернення до суду є конституційним правом кожного» [1, п. 3]. Іншими словами було суттєво розширено розуміння свободи суб'єкта в отриманні інформації.

У подальшому інформаційно-правова сфера суспільних відносин ставить питання перед КСУ про особливості змістовного наповнення норм самої Конституції. Так у справі за поданням 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень ст. 10 Конституції щодо застосування державної мови органами державної влади, органа-

ми місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в закладах освіти України (справа про застосування української мови) [2] КСУ зіткнувся з суттєвими труднощами, що фактично призвело до створення означеним органом нової юридичної норми, що, звісно, не є компетенцією КСУ. Не можна визнати конституційним положення, сформульоване Судом у ч. 2 п. 2 Рішення. Воно суперечить ч. 3 ст. 10 Конституції, яка гарантує вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин (тобто тут держава не тільки забезпечує, як у попередній частині, а й виступає у ролі гаранта, поручника у виконанні сформульованого далі власного обов'язку). Таку жорстку, імперативну конституційну норму Суд підмінив досить розпливчатою диспозитивною формулою «можуть використовуватися». «Мільйони дітей і їх батьків лишаться конституційного права на навчання мовою, яку вони вважають рідною, потрапляють у повну залежність від держави, а держава отримує можливість, спираючись на неконституційне рішення» [3].

Сьогодні вплив рішень КСУ торкнувся таких форм поширення інформації як розповсюдження іноземних фільмів. КСУ у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини другої ст. 14 закону «Про кінематографію» (справа про розповсюдження іноземних фільмів) [4], де в резолютивній частині Суд визначив, що: що іноземні фільми не підлягають розповсюдженню та демонструванню в Україні, якщо вони не дубльовані або не озвучені чи не субтитровані державною мовою, а центральний орган виконавчої влади у галузі кінематографії не має права надавати суб'єктам кінематографії право на розповсюдження і демонстрування таких фільмів та видавати відповідне державне посвідчення.

Весь період існування КСУ його рішення систематично стосувалися питань інформаційного соціального обороту і, відтак, сформували певний правовий вплив на упорядкування сучасного соціального руху інформації, здійснення суб'єктами права на інформацію. З самого початку своєї активної діяльності у 1997 році і до останніх рішень 2016 року періодичність винесення певних рішень стосовно інформаційної сфери відносин та інформаційного законодавства, з одного боку, спрямовувалась на удосконалення нормативно-правового режиму інформаційних відносин, з другого боку – змінювала форму національного права в цій сфері, а, відтак здійснювала наповнення джерельної основи інформаційного права і законодавства [5].

Не можна не визнавати значущої дії означених актів і впливовості їх імперативної волі на весь порядок інформаційних відносин в Україні, а тому і не професійним буде невизнання їх частиною і різновидом джерел права взагалі й інформаційного права України зокрема.

Список використаної літератури:

1. Рішення КСУ у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 закону «Про інформацію» та ст. 12 закону «Про прокуратуру» (справа К.Г. Устименка) № 5-зп від 30.10.1997.
2. Рішення КСУ у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень ст. 10 Конституції України // Вісник КСУ, 2000. – № 1 Справа N 1-6/99 N 10 (14. 12 1999 р.).
3. Окрема думка судді КСУ Мироненка О.М. стосовно Рішення КСУ у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень ст. 10 Конституції України (254к/96-ВР) // Вісник КСУ, 2000. – № 1 Справа N 1-6/99 N 10 (14. 12 1999 р.).
4. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень ч.2 ст. 14 закону «Про кінематографію» (справа про розповсюдження іноземних фільмів) // Вісник КСУ, 2008. – № 1 Справа N № 13-рп від 20.12.2007.
5. Ісмайлов К.Ю. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на систему джерел права України / К.Ю. Ісмайлов // Держава і право: Збірник наукових праць. Випуск 51. – К.: Ін-т. держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 71-76.

НАДУТИЙ А. В.

Харківський національний університет внутрішніх справ,
ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки

СУТНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ

Одним із найважливіших принципів територіального устрою України є принцип цілісності та недоторканності території, який ще називають принципом єдності та цілісності території [7, с. 298; 8, с. 361; 9, с. 468; 2, с. 50]. Підтвердженням цього виступає ст. 2 Конституції України, відповідно до положень якої територія України є цілісною і недоторканою. Цей принцип також відображений в Декларації про державний суверенітет України 1990 р. [3] та Акті проголошення незалежності України 1991 р. [1], які передбачають здійснення Україною верховенства влади на всій своїй території. Крім того, принцип територіальної цілісності держав є також загальновизнаним принципом міжнародного права.

Цілісність, як правило, розкривають через заборону насильницького поділу території держави. Під недоторканністю державної території розуміють обов'язок інших держав утримуватися від будь-яких зазіхань на територію суверенних держав [2, с. 50].

Поєднання принципів єдності та цілісності території проявляється у тому, що Україна становить єдине ціле, а її складові частини характеризуються внутрішньою єдністю в межах державного кордону України.

Варто зазначити, що особливістю принципу територіальної цілісності нашої держави є безпосередній зв'язок з верховенством суверенної держави. Сутність даного зв'язку полягає у тому, що у відповідності з теорією держави, територія – це конститутивний елемент держави. Отже, верховенство держави розповсюджується на усю її територію, тому територіальна цілісність та недоторканність як сутність території суверенної держави, по-перше, є обов'язковою її ознакою, а по-друге, виступає гарантією верховенства держави, її суверенності та державності вцілому.

Наступний принцип територіального устрою України, що виступає підґрунтям територіальної цілісності – принцип народного суверенітету. Відповідно до даного принципу, український народ наділяється виключним правом здійснювати владу на всій території України як безпосередньо, так і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 5 Конституції України) [5]. Додержання порядку зміни території, згідно зі ст. 73 Конституції України, шляхом проведення обов'язкового всеукраїнського референдуму має важливе значення для збереження цілісності державної території.

Важливе значення для забезпечення територіальної цілісності має також принцип унітаризму (ст. 2 Конституції України) [5]. Унітарна форма територіального устрою (від лат. unitas – єдність, єдине ціле), передбачає, що територія держави включає до свого складу адміністративно-територіальні одиниці, які не мають ознак суверенності. Жителі адміністративно-територіальних одиниць не наділяються правом вирішувати питання державної території, оскільки дане право належить виключно усьому народу [7, с. 301].

Оскільки цілісність та недоторканність території України визнається саме в межах її кордонів (ст. 2 Конституції України) [5], то ще одним принципом, спорідненим із конституційними принципами територіального устрою України, виступає принцип непорушності державного кордону. При цьому, непорушність державних кордонів зовсім не є ствердженням того, що це неможливо здійснити. В разі порушення даного принципу, як правило, передбачення настання відповідальності, зокрема, через застосування заходів примусу з боку самої держави або міжнародних судових органів чи організацій. Без забезпечення недоторканності державних кордонів практично неможливо гарантувати територіальну цілісність державної території, суверенітет держави та народу. Серед принципів територіального устрою можна вказати, також, принцип взаємності та добросусідства щодо вирішення прикордонних питань з суміжними державами, що міститься у ст. 7 Закону України «Про державний кордон України» від 04.11.1991 № 1777-ХІІ [4].